

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta právnická
Katedra finančního práva a národního hospodářství

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

*Finančně-právní gramotnost občanů v
České republice*

Zpracoval: Petr Schuster

Plzeň 2015

„Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci zpracoval samostatně, a že jsem vyznačil prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpal způsobem ve vědecké práci obvyklým.“

Plzeň, 25. března 2015

.....

Obsah

1. Úvod	1
2. Finanční vzdělání	2
2.1. Peníze jsou důležité	2
2.2. Pasivní příjem.....	3
3. Finanční gramotnost	4
4. Peněžní gramotnost	5
4.1. Peníze	5
4.2. Koruny a zahraniční měny	6
4.3. Finanční trh	7
4.4. Česká národní banka	8
4.5. Banky druhého stupně	9
4.6. Platební styk	10
4.7. Finanční produkty	11
4.7.1. Bankovní účty.....	11
4.7.2. Platební karty.....	13
4.7.3. Pojištění.....	14
4.7.4. Úvěry.....	16
4.7.5. Spoření a investování.....	19
5. Rozpočtová gramotnost	22
5.1. Osobní a rodinný rozpočet	22
5.2. Platy a mzdy	23
5.3. Inflace.....	23
6. Právní gramotnost.....	25
7. Průzkum finančně-právní gramotnosti občanů v České republice	27
8. Závěr.....	31
9. Cizojazyčné resumé – Abstract	32
10. Seznam použitých zdrojů	33

1. Úvod

Pro svou bakalářskou práci jsem si zvolil téma finanční gramotnost z několika důvodů. Před několika lety jsem narazil na knihu Bohatý táta, chudý táta od nyní již světoznámého a uznávaného autora knih o finančním vzdělávání a osobním rozvoji Roberta Kiyosakiho. Kniha pojednává o tzv. krysím závodu, kdy se lidé pouze otáčejí v nekonečném koloběhu těžkého vydělávání peněz v zaměstnání a utrácení, které stát komplikuje administrativními úkony, takže obyčejný člověk bez nadání nikdy nemůže zbohatnout. Kiyosaki kritizuje špatné finanční vzdělávání ve společnosti a špatný jednostranně zaměřený způsob myšlení, který jakoby lidi předurčoval k předem dané roli zaměstnance. Tvrdě studuj, tvrdě pracuj, plat' daně a jdi do důchodu. I když je problematika mířena na prostředí ve Spojených státech, obecné principy jako je finanční plán nebo myšlenka volby, co budeme v životě dělat s penězi, je přenositelná do každé společnosti.

Od doby vydání této základní knihy uběhlo více jak deset let, postupně vyšlo mnoho dalších podobných nebo rozšiřujících publikací od stejného autora a dalších, kteří na ni odkazují. Pro příklad uvedu Donalda Trumpa, Napoleona Hilla nebo českého autora Ivo Tomana. Musím se přiznat, že tyto knihy mi otevřely oči a změnily můj způsob uvažování tak, že dnes můžu s čistým svědomím prohlásit, že jsem v životě učinil rozhodnutí, která bych bez informací v těchto knihách nemohl nikdy udělat. Začal jsem se aktivně zajímat o rozvoj finanční inteligence, zúčastnil jsem se několik výukových programů, kde jsem se seznámil se zajímavými lidmi s podobnými zájmy a cíli a dnes již sám vedu některé semináře, zaměřené na tuto problematiku.

Fenomén finančního vzdělávání se velmi rozšířil a pronikl téměř do všech vrstev společnosti. V této práci bych rád shrnul základy finanční gramotnosti a prostřednictvím dotazníku zhodnotil znalosti obyvatel České republiky v oblasti financí.

2. Finanční vzdělání

2.1. Peníze jsou důležité

Každý člověk chce být v životě šťastný a úspěšný. Již od dětství je nám vštěpováno, že ze všeho na světě nejdůležitější je život, zdraví, rodina, mezilidské vztahy, láska a pak vzdělání jakoby peníze nebyly vůbec důležité. V žádném případě netvrdím, že peníze nás jednoduše učiní šťastnějšími. V podstatě s tím souhlasím i já, ale rád bych připomenul, že peníze tyto hodnoty v menším či větším smyslu zásadně ovlivňují. Naše životní úroveň také určuje kvalitu života. A o kvalitu života nám jde především.

Určitě budeme žít spokojenější rodinný život, pokud si nebudeme muset dělat každý den existenční starosti a obávat se nahodilých událostí, co budu dělat kdyby se něco přihodilo. Co když někdo z rodiny závažně onemocní? Jak se o něj postarám, když přitom musím chodit do zaměstnání a vydělávat peníze? Budu mít na drahou operaci nebo na ošetřovatelku? Co budu dělat pokud se přižene živelná pohroma a odnese nám střechu nad hlavou nebo dům vyhoří? Ano, takové nečekané problémy lze do jisté míry řešit pojištěním, ale existují i další věci, které nám budou dělat starosti. Jak zajistím rodinu až odejdu do důchodu? V kolika letech si budu moci dovolit přestat pracovat? Co předám svým dětem? Rozhodně nám bude lépe, když se nebudeme muset obávat každé palčivé životní situace.

Pokud budeme finančně zajištěni a zbaveni okovů nedostatku, máme mnohem větší předpoklad žít lépe. Především budeme mít mnohem více času přemýšlet nad jinými věcmi než jen nad povinnostmi. Tím získáme psychicky i fyzicky větší prostor starat se o naše osobní a rodinné cíle a můžeme se dále snažit dosáhnout úspěchu. Budeme mít možnost splnit si své sny. Peníze v jistém slova smyslu znamenají svobodu. Peníze nejsou v životě nejdůležitější, ale ovlivňují téměř vše, co důležité je.

„Jestliže bude mít člověk solidní finanční vzdělání, nebude tak velmi lpět na jistotě zaměstnání, stálé výplatě a penzi. Budete-li znát daňové zákony, nebudete platit zbytečné daně. Jestliže budete rozumět bankovnímu systému, nebudete šetřit peníze. Místo toho, abyste nazývali svůj dům aktivem, budete vědět, že je to pasivum. Pochopíte-li inflaci, nebudete se snažit žít pod své poměry.

Místo toho, abyste se snažili dostat se z dluhů, naučíte se používat dluh k získání bohatství. A nebudete bez rozmyslu dávat své peníze bankéřům. “¹

Pokud peníze nemáme, musíme pozorně vyhledávat příležitosti, jak k nim přijít, a když už nějaké peníze máme, musíme se také naučit o ně starat, abychom o ně nepřišli.

2.2. Pasivní příjem

Cílem každého finančně vzdělaného člověka je zajistit sobě a své rodině finanční svobodu. Finanční svobodu si můžeme představit jako cílový stav, kdy nemusíme pracovat a jsme schopni si udržet stávající životní úroveň nebo případně růst. Příjem většiny lidí plyne z výrobního faktoru práce, to znamená, že pokud přestanou pracovat přijdou o veškerý příjem a až jim dojdou úspory zbankrotují. Klíčem finanční svobody je pasivní příjem, kdy plně využíváme výrobních faktorů půdy a kapitálu. Pokud nemáme to štěstí, že výrobní faktory zdědíme, musíme se během života snažit získat takové množství, jaké nám bude schopné pravidelně vydělávat více než utratíme za své potřeby. V momentu, kdy naše celkové pasivní příjmy překročí naše celkové výdaje, staneme se finančně nezávislími.

Výrobní faktor půda nemusí znamenat jen rentu ze zemědělské půdy a jejího pronájmu. Pod tento výrobní faktor si můžeme zařadit například příjem z pronájmu jakékoli nemovité věci: bytu, pozemku, parkovacího místa nebo garáže, kancelářských prostor nebo celého domu.

Z kapitálu nám plyne úrok. Za kapitálové příjmy se považují zisky z vlastnictví podniku, vlastnictví jakýchkoli cenných papírů ze kterých plyne pravidelný tok peněz ve formě dividend, úroky a zisky z investičního majetku. Kapitálové příjmy jsou i úroky z peněz, které máme uložené na běžném účtu, i když běžné účty nejsou k investování určeny a finančně gramotný člověk by s velkým obnosem peněz jistě naložil lépe, protože tímto způsobem ještě nikdo nezbohatl.

Další příjmy mohou plynout například z autorských práv, i když nemusí být pravidelné, určitě se řadí mezi pasivní příjem.

¹ KIYOSAKI, R. T. *Nefér výhoda*. Praha : PRAGMA, 2011. 286 s. ISBN 978-80-7349-263-2
strana 17

3. Finanční gramotnost

Finanční gramotnost bývá definována různě. Podle koncepční teorie je finanční gramotnost schopnost odpovědně, správně a rozumně se rozhodovat ve finančních otázkách k dosažení svých cílů, umění efektivně zacházet s penězi v každodenním životě. Aby to bylo možné, musí každý ovládat základy specifických témat, jež se vztahují k penězům, finančnímu prostředí, ekonomii, právu atd. Teorie neopomíjí lidský prvek tj. subjektivní stránku člověka v rozhodování, jeho sebedůvěru, inteligenci a sebereflexi.

Funkční teorie finanční gramotnosti přechází od abstraktního vymezení schopností, dovedností a znalostí z koncepční teorie a převádí je do praxe. Podle této teorie můžeme na jednotlivci zkoumat hmatatelné ukazatele např. kolik má jedinec dluhů a jaký je poměr dluhů k jeho majetku, zda si spoří na důchod nebo jestli bydlí ve svém, kolik činí celkové příjmy domácnosti a jak se na jejich velikosti podílí příjmy pasivní. „*Funkční definice označuje schopnost číst, analyzovat, řídit a komunikovat o osobních finančních podmínkách, které ovlivňují hmotnou životní úroveň.*“

Jiné definice finanční gramotnost chápou jako prostou občanskou odpovědnost nebo schopnost, znalost a dovednost zodpovědně se chovat v každodenním životě v demokratické společnosti.²

Ve většině publikací se finanční gramotnost rozděluje do několika logických celků. Pro větší přehlednost informace rozložím do kapitol: peněžní gramotnost, kde se budu zabývat obecně penězi, bankami, platebním stykem a finančními produkty, v rozpočtové gramotnosti se zaměřím na osobní a rodinný rozpočet, platy a mzdy a inflaci. V poslední části právní gramotnosti bych chtěl shrnout nutné základy práva pro běžného člověka se zaměřením na osobní finance.

² DVOŘÁKOVÁ, Z., SMRČKA, L. a kol. *Finanční vzdělávání pro střední školy. Se sbírkou řešených příkladů na CD*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2011. 312 s. ISBN 978-80-7400-008-9 strana 13

4. Peněžní gramotnost

4.1. Peníze

Vznik peněz si vynutila dělba práce v prvobytně pospolné společnosti, kdy už se každý nezabýval vším a nebylo třeba směny. Začala vznikat potřeba porovnávat hodnotu jednotlivých produktů a primitivních služeb. Jako častý směnný artikl se využívala např. sůl, kožešiny, látky . Čím byl obchod a dělba práce složitější, tím těžší bylo všemu přiřadit nějakou cenu. Postupem času se jako univerzální platidlo ustálilo zlato či stříbro. Nalezení tohoto obecného ekvivalentu hodnoty otevřelo lidstvu cestu ke vzniku peněz. Nejdříve se drahý kov sléval do slitků stejné hmotnosti, takže při obchodování nebylo třeba kov znovu vážit a stačilo pouze spočítat hodnotu vyraženo u na slitcích.

První peníze byly mince tj. slitky drahých či běžných kovů, kde se jejich hodnota odvozovala od hodnoty materiálu, ze kterého byla vyražena. Peníze měli charakter dlouhodobého uchovatele hodnoty a k inflaci (postupnému znehodnocování měny) docházelo jen výjimečně vlivem válek a epidemií.

Papírové peníze, bankovky vznikly mnohem později vlivem rychle rostoucích ekonomik a nedostatku ekvivalentního množství zlata. Ještě větší význam měla pravděpodobně potřeba uskutečňovat typově nové druhy finančních operací. *„Rozvoj směnek a dluhopisů ukázal, že hodnotu může mít i cenný papír, pokud je vynutitelné plnění, které z něj vychází. Ukázalo se, že samotný kov nemusí být tedy nutně v oběhu, podstatné je, aby bylo možné si ho vyžádat při splnění daných podmínek. (...) Bankovky vznikly tak, že určitá banka – z vlastní vůle, z vůle vladaře či na rozhodnutí vlády – emitovala cenné papíry. Byly to vlastně doklady o tom, že jejich držitel může přijít do zmíněné banky a požadovat za svůj papír určité množství zlata. (...) Tomuto systému se říká „zlatý standard“ a pokud je dodržován, pak v trezorech banky musí být stále takové množství zlata, aby bylo možné vyplatit všechny bankovky, které konkrétní banka vydala.“³*

Od zlatého standardu upustila většina měn během první světové války, protože státy potřebovaly tisknout peníze, které nebylo čím krýt, k zaplacení válečných výdajů. Během 20. století se staly měny volně obchodovatelné a závislé

³ DVOŘÁKOVÁ, Z., SMRČKA, L. a kol. *Finanční vzdělávání pro střední školy. Se sbírkou řešených příkladů na CD*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2011. 312 s. ISBN 978-80-7400-008-9 strana 145

na tržním systému nabídky a poptávky. Měny tedy dnes podléhají kurzovnímu riziku a inflaci.

Peníze mají v moderní společnosti naprosto zásadní, klíčový význam. Jako všeobecný prostředek směny, zúčtovací jednotka a uchovatel hodnoty mají v ekonomice nezastupitelný význam. Dnes si už nelze představit, že by například americká firma uskutečňovala výměnný obchod s Čínou. Výjimečně se dnes najdou případy barterového obchodu. Buď jde o náhodnou situaci v soukromém sektoru nebo dohodu dvou států obvykle zastávající ekonomiku založenou spíše na plánování.⁴

V současnosti peníze rozdělujeme na oběživo neboli hotovost, depozita neboli bezhotovostní peníze uložené na bankovních účtech a elektronické peníze. Elektronické peníze se využívají k drobným platbám prostřednictvím čipové karty nebo obdobného elektronického média. V každodenním životě se s nimi setkáváme například v hromadné dopravě při nákupu jízdenek. Jedná se tedy o formu bezhotovostních peněz, které lze použít na zaplacení zboží a služeb od omezeného počtu subjektů dle smluvených podmínek. Využívají se z praktických důvodů.⁵ Podmínky vydávání elektronických peněz upravuje zákon č. 284/2009 Sb. o platebním styku v paragrafech 4 a 6.

4.2. Koruny a zahraniční měny

Domácí měna je zákonem uznaná a chráněná jako platidlo na daném území. Konkrétně peněžní jednotkou v České republice je koruna česká. Předpokládá se automatické začlenění občanů do peněžního systému v domácí měně, takže všechny subjekty práva mají povinnost tuto měnu přijmout. Tato norma však nikomu nebrání přijmout i měnu jinou. Přestože Česká republika ještě nepřešla na Euro a stále ještě není ani známo kdy evropskou měnu přijme, na mnoha místech republiky už Eurem platit můžeme. Záleží pouze na tom, zda se osoby domluví na kurzu.

Zahraniční měny mají dvojí název pro hotovostní a bezhotovostní podobu. Hotovost v cizí měně se označuje valuta, oproti tomu bezhotovostní peníze jsou devizy.

⁴ DVOŘÁKOVÁ, Z., SMRČKA, L. a kol. *Finanční vzdělávání pro střední školy. Se sbírkou řešených příkladů na CD*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2011. 312 s. ISBN 978-80-7400-008-9 strany 141 - 150

⁵ VYBÍHAL, V. a kol. *Slabikář finanční gramotnosti*. 2. vydání. Praha : COFET, a. s., 2011. 416 s. ISBN 978-80-9043-96-1-0 strana 128

Měnový kurz je cena jedné peněžité jednotky vyjádřená v jednotkách měny druhé. „*Měnové kurzy odpovídají tomu, jak se jednotlivé měny obchodovaly na devizovém trhu a ČNB tyto kurzy zveřejňuje v pracovních dnech, a to ve 14:30 místního času.*“⁶ Kurz se mění v čase a je zveřejňován formou kurzovního lístku minimálně jednou denně.

Kurz je velmi nestálý, nejenže se mění v čase, ale i v místě. Směnárny se v rámci konkurenčního boje snaží nabízet výhodnější kurzy než konkurence. Kurzovní lístek je rozdělen na cenu nákupní a prodejní, přičemž nákupní cena je pro jedince vždy vyšší než prodejní.⁷ Z tohoto důvodu se nevyplatí peníze měnit často bez znalosti vývoje kurzu. S měnou lze obchodovat s cílem získání kapitálových výnosů tj. koupit levně rychle posilující měnu a prodat se ziskem. Směnárenská činnost není pro směnárnu riziková, protože směnárna si vždy ponechá poplatek nezávislý na kurzu a nikdy netratí. Proto doporučuji do deviz a valut investovat spíše na delší období.

4.3. Finanční trh

Na finančním trhu, stejně tak jako na klasickém trhu, dochází k neustálému střetu nabídky a poptávky. Na jedné straně jsou volné peníze, jejichž majitelé je chtějí zúročit s co možná nejvyšším výnosem. Můžeme si zde představit jakoukoli fyzickou nebo právnickou osobu, která si může dovolit finanční prostředky určitou dobu postrádat a chce je nabídnout ostatním subjektům za cenu úroku. V tomto postavení může být i státní správa nebo samospráva.

Na straně druhé jsou subjekty s nedostatkem peněz, kteří se je snaží získat co možná nejlevněji. Subjekty s potřebou finančních prostředků mohou být osoby, které si chtějí půjčit na nákup zboží, dovolenou, vybavení domácnosti, domu nebo automobilu, v případě firem na nákup strojů a zařízení.

Poptávková strana je charakteristická tím, že je obvykle v horším postavení než strana nabídková. Nákup finančních prostředků s úrokem je už z principu vždy nevýhodné. Kdyby měla určitá osoba vlastní finanční rezervu, nikdy by si úvěr nevzala. Z toho vyplývá, že poptávková strana je vždy ve větším tlaku, má méně času zvolit si co nejvýhodnější finanční produkt. Bohužel

⁶ VYBÍHAL, V. a kol. *Slabikář finanční gramotnosti*. 2. vydání. Praha : COFET, a. s., 2011. 416 s. ISBN 978-80-9043-96-1-0 strana 131

⁷ VYBÍHAL, V. a kol. *Slabikář finanční gramotnosti*. 2. vydání. Praha : COFET, a. s., 2011. 416 s. ISBN 978-80-9043-96-1-0 strany 129 – 131

v některých případech se věc jinak než přes úvěr řešit nedá nebo by jiné řešení bylo ještě celkově nákladnější. Typově hypotéka na vlastní bydlení je určitě výhodnější než střádání dvacet let v pronajatém bytě. Pokud se tedy nejedná o plánovanou akci, je třeba si uvědomit, že získávání peněžitých prostředků tímto způsobem je jen krizové řešení a měli bychom se snažit ho omezit co nejvíce, nejlépe se ho úplně vyvarovat.

Obchodování s penězi tedy vyplývá z přebytku na jedné straně a nedostatku na straně druhé. Na trhu peněz probíhá nákup a prodej peněz za cenu úroku. Snaha o získání co nejvýnosnější investice a co nejlevnějšího úvěru tlačí obě strany ke kompromisu do tzv. rovnovážného stavu nabídky a poptávky. „*Transakce na finančním trhu zprostředkovávají instituce jako jsou: banky, družstevní záložny, pojišťovny, obchodníci s cennými papíry, investiční společnosti, fondy kolektivního investování nebo penzijní fondy.*“⁸

Svěřit své finanční prostředky někomu cizímu vyžaduje velkou dávku důvěry a o posílení této důvěry o bezpečnosti našich peněz se snaží stát, který prostřednictvím svých kontrolních orgánů dohlíží na činnost finančních institucí, zda jednají v souladu se zákonem a dalšími právními předpisy a nařízeními, které jim může ukládat kontrolní orgán.

4.4. Česká národní banka

Česká bankovní soustava je dvoustupňová. Skládá se z České národní banky a řady komerčních bank. Česká národní banka je ústřední veřejnoprávní institucí vykonávající dozor nad finančním trhem. Její vedoucí pozice je ukotvena již v Ústavě České republiky v čl. 98, kde jako hlavní cíl je vyzdvihnuta péče o cenovou stabilitu. Podle zákona č. 6/1993 Sb., o ČNB jsou její další cíle především udržování nízké inflace, emise bankovek a mincí, určování měnové politiky a dohled nad veškerými finančními institucemi. Všechny její činnosti by měli směřovat k vytváření podmínek pro udržitelný hospodářský růst.⁹

Při vykonávání bankovního dohledu má ČNB postavení správního úřadu. Předmětem dohledu jsou české banky, pobočky zahraničních bank působících na našem území, kapitálový trh, devizový trh, pojišťovací trh, penzijní připojištění, družstevní záložny a instituce elektronických peněz. Bankovní dohled se uplatňuje

⁸ VYBÍHAL, V. a kol. *Slabikář finanční gramotnosti*. 2. vydání. Praha : COFET, a. s., 2011. 416 s. ISBN 978-80-9043-96-1-0 strana 136

⁹ ŠKVÁRA, M. *Finanční gramotnost*. 1. vydání. Praha : Ing. Miroslav Škvára, 2011. 219 s. ISBN 978-80-904823-0-2 strana 16

ještě před vznikem banky nebo jiné instituce. Aby mohla být právnická osoba registrovaná, musí splnit podmínky dané zákonem č. 21/1992 Sb., o bankách. Pokud právnická osoba podmínkám vyhoví, ČNB jí udělí bankovní licenci a stane se bankou. Při své činnosti podléhá bankovnímu dohledu, musí dodržovat podmínky bankovní licence, zákon o bankách, právní předpisy vydané ČNB a případně další povolení podle zvláštních zákonů například zákonem o podnikání na kapitálových trzích.

Pokud ČNB zjistí při výkonu bankovního dohledu nedostatky ze strany kontrolované banky, zajistí opatření nápravy, může udělit peněžitou pokutu, v krajním případě odebrat bankovní licenci. Za nedostatky se považuje jakékoli porušování nebo obcházení zákona, licence nebo právních předpisů zmíněných výše, ale také obchodování banky, které může poškodit klienty, nesprávné zacházení s rezervami banky, řízení banky nedostatečně kvalifikovanými osobami nebo jakékoli jednání ohrožující bezpečnost a stabilitu banky.¹⁰

4.5. Banky druhého stupně

Banky druhého stupně často označované jako banky obchodní neboli komerční jsou podnikatelský subjekt, který vyvíjí svou činnost za účelem zisku, který bance plyne za prvé z úrokového rozpětí mezi úrokem z vkladu a úrokem z úvěru a za druhé z poplatků za služby, které si banka stanoví sama a jsou jen předmětem konkurenčního boje. Primárními činnostmi banky, které musí ze zákona vykonávat jsou přijímání vkladů, poskytování úvěrů a samozřejmě zprostředkování platebního styku.

Banky se mohou rozdělovat podle různých kritérií, například podle převažujícího druhu činnosti na banky komerční, hypoteční, investiční, stavební spořitelny a další. Většina bank se dnes však nesespecializuje a snaží se pokrýt co největší rozsah činností a tím zaujmout co největší počet klientů. Jedná se o tzv. banky univerzální. Takové banky kromě základních činností zajišťují služby investiční, spořicí i pojišťovací. Kromě konkurenční výhody větším rozsahem banka získává i větší stabilitu.¹¹

¹⁰ BAKEŠ, M., KARFÍKOVÁ, M., KOTÁB, P., MARKOVÁ, H. a kol. *Finanční právo*. 6. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012, 549 s. ISBN 978-80-7400-440-7 strany 53 - 54

¹¹ ČERNOHORSKÝ, J., TEPLÝ, P. *Základy financí*. 1. vydání. Praha : Graga Publishing, a. s., 2011. 304 s. ISBN 978-80-247-3669-3 strany 201 - 204

4.6. Platební styk

Jak už bylo řečeno, existují různé druhy peněz, hotovostní, bezhotovostní a elektronické, takže existují i různé možnosti placení. Otázka zní, jak těchto možností využít? Který způsob upřednostnit a proč?

Hotovostní peníze se běžným oběhem opotřebovávají a můžou se nedopatřením poškodit. Peníze opotřebované oběhem fyzické osoby nemusí přijímat, právnické osoby ano, ale už je nesmí vrátit zpět do oběhu. Poškozené mince a bankovky stahuje ČNB a vyměňuje za nové dle zákona č. 6/1993 Sb., o České národní bance.

V plné nominální hodnotě se nahrazují celé a celistvé peníze, roztržené bankovky na dvě části, pokud není pochyb že k sobě části patří, celistvé bankovky s poškozeným nebo chybějícím bílým okrajem, poškozené celistvé mince. Roztržené bankovky na více částí se nahrazují jestliže je předloženo více než tři čtvrtiny bankovky. Poloviční náhrada náleží osobě, která předloží zbytek bankovky s plochou od tří čtvrtin do jedné poloviny, čtvrtinová náhrada se vyplácí za polovinu až čtvrtinu bankovky. Pokud je bankovka poškozena barvou, tiskem, lepidlem nebo obdobným způsobem odesílá se bankovka ČNB k posouzení. Necelistvé mince se nahrazují jen pokud k rozdělení mohlo dojít výrobní vadou. V každém případě nesmí být pochyb o tom, že jsou peníze pravé. A co je nejdůležitější, ztracené nebo zničené peníze vám nikdo nenahradí.¹² Proto nelze doporučit schovávat si doma velkou hotovost ať už kvůli možnému zničení, loupeži nebo inflaci.

Hotovost má ještě jedno omezení se kterým se většina z nás setká pravděpodobně jen párkrát za život. Převod vyšší než 15 000 Euro je, dle zákona č. 254/2004 Sb., o omezení plateb v hotovosti, možné uskutečnit pouze bezhotovostně. Cílem tohoto zákona je předcházení daňovým únikům, zajištění vyšší bezpečnosti zúčastněných subjektů a potlačení legalizace výnosů z trestné činnosti.¹³

Bezhotovostní peníze uložené v bance jsou proti inflaci více chráněné a při případné ztrátě nebo poškození na sebe přebírá odpovědnost banka.

¹² JÁNOŠÍKOVÁ, P., MRKÝVKA, P., TOMAŽIČ, I. et al. *Finanční a daňové právo*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2009. 525 s. ISBN 978-80-7380-155-7 strany 166 - 168

¹³ JÁNOŠÍKOVÁ, P., MRKÝVKA, P., TOMAŽIČ, I. et al. *Finanční a daňové právo*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2009. 525 s. ISBN 978-80-7380-155-7 strana 169

V současné době se při placení stále více využívají kreditní a debetní karty nebo online převody. Platby v hotovosti ustupují čím dál tím více do pozadí. Dokonce už bylo možné zaslechnout vize o tom, že se budou hotovostní peníze úplně rušit a přejdeme na čistě bezhotovostní platební styk. Myslím si, že to není správná cesta. Virtuální peníze se utrácejí mnohem snadněji než bankovky a mince. V některých internetových obchodech si dokonce můžete uložit číslo svojí platební karty spárováním se svým účtem v obchodě a pak stačí jen klikat na tlačítko koupit. Jako další inovaci bych jmenoval bezkontaktní karty, u kterých při menší částce ani nemusíte zadávat heslo. Platebním kartám se budu podrobně věnovat v kapitole bankovní produkty.

Všechny tyto zjednodušující změny jsou důsledkem celkové modernizace techniky, nechci spekulovat o záměru těchto produktů přimět lidi více nakupovat. Je důležité být při používání takových novinek zodpovědný jako byste z ruky dávali skutečné bankovky, kterých si z psychologického hlediska vážíme více.

4.7. Finanční produkty

4.7.1. Bankovní účty

Aby bylo možné provádět bezhotovostní převody, musí si daná osoba vybrat banku a založit si u ní běžný účet. Ne z každého bankovního účtu lze převádět peníze. Například termínované vklady jsou určeny ke zhodnocování peněz a nelze je bez sankce vybrat před uplynutím smluvené lhůty.

Každý klient se identifikuje jedinečným číslem účtu, které obsahuje rovněž identifikační kód banky. Pro zjednodušení zahraničního platebního styku se zavádí IBAN – mezinárodní číslo účtu. „*Důvodem zavádění IBANu je podpora automatizovaného zpracování přeshraničních příkazů, zrychlení, zjednodušení a zlevnění přeshraničního platebního styku a snížení počtu chyb z důvodu nesprávně zadaného čísla účtu*“¹⁴

Existuje několik druhů bankovních účtu, nejrozšířenější v České republice jsou běžné účty, jednoduché a rychlé prostředky pro bezhotovostní platební styk. Jsou vhodné pro jednorázové platby, trvalé platební příkazy nebo inkaso. Trvalé bankovní příkazy a inkaso se využívají pro pravidelné platby. Jejich výhoda tkví v automatickém provedení platby, pokud je na účtu dostatečné množství peněz.

¹⁴ ŠKVÁRA, M. *Finanční gramotnost*. 1. vydání. Praha : Ing. Miroslav Škvára, 2011. 219 s. ISBN 978-80-904823-0-2 strana 22

Nemůže se tak stát, že bychom na platbu zapomněli a naskakovali nám úroky z prodlení.

Inkaso se od ostatních příkazů zásadně liší, Příkazce dává právo příjemci aby si sám převedl jakoukoli částku z účtu příkazce ve stanoveném nominálním a časovém limitu. Je využíván z praktických důvodů při dlouhodobém placení obvykle za služby, když převáděná částka není konstantní, případně se mění každé zúčtovací období.

Na běžný účet si můžeme nechat zasílat například mzdu, důchod nebo pojistná plnění. Běžné bankovní účty nejsou vhodné pro dlouhodobé uchovávání velkého obnosu peněz. Peníze jsou zde jen zanedbatelně úročeny úrokem, který je procentuálně nižší než inflace, takže se na něm v podstatě peníze ztrácejí.

Bankovní účty jsou pevně spjaty s poplatky nejrozličnějšího charakteru. Poplatky mohou být účtovány téměř za všechny operace například za založení a vedení účtu, za bankovní transakci, vklad hotovosti v bance, výběr z bankomatu, vystavení výpisu z účtu, založení trvalého příkazu nebo inkasa, vystavení platební karty, založení a správa internetového bankovníctví. Bankovní poplatky tvoří velkou část příjmu každé banky, takže pokud banka některou výše uvedenou položku zvýhodní, pravděpodobně se to projeví na jiném místě zdražením. Naštěstí na trhu je bankovních institucí dostatek a můžeme si vybrat tu, která nám bude podle našich potřeb vyhovovat nejvíce.¹⁵

Peníze na bankovních účtech jsou ze zákona pojištěny Fondem pojištění vkladů, který byl založen §41 zákona 21/1992 Sb., o bankách. „*Fond pojištění vkladů vytváří finanční rezervy z příspěvků bank a poboček zahraničních bank, které jsou použity pro výplatu vkladů v případě krachu některé banky z důvodu její nesolventnosti.*“¹⁶ Chráněny jsou všechny závazky banky vůči fyzickým a právnickým osobám do výše 100 000 Eur na jednoho vkladatele. Pojištěny nejsou vklady jiných bank, finančních institucí, zdravotních pojišťoven nebo státních fondů.¹⁷

¹⁵ VYBÍHAL, V. a kol. *Slabikář finanční gramotnosti*. 2. vydání. Praha : COFET, a. s., 2011. 416 s. ISBN 978-80-9043-96-1-0 strany 150 - 152

¹⁶ Česká národní banka: Pojištění vkladů. [online]. 27.3.2015 [cit. 2015-03-27]. Dostupné z: http://www.cnb.cz/cs/dohled_financni_trh/vykon_dohledu/postaveni_dohledu/uverove_institute/pojisteni_vkladu.html

¹⁷ JÁNOŠÍKOVÁ, P., MRKÝVKA, P., TOMAŽIČ, I. et al. *Finanční a daňové právo*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2009. 525 s. ISBN 978-80-7380-155-7

4.7.2. Platební karty

Platební karty se rozdělují na debetní a kreditní a je mezi nimi velký rozdíl. Bohužel spousta lidí si je plete. S oběma typy karet můžeme platit v kamenných obchodech, na internetu nebo si můžeme vyzvednout hotovost prostřednictvím bankomatu. Zásadní rozdíl spočívá v pevném svázání debetní karty s běžným účtem, zatímco kreditní karta je úvěrový produkt, kvůli kterému je založen speciální úvěrový účet.

Obecně platí, že s debetní kartou nelze jít do mínusu. Toto pravidlo se ruší sjednáním kontokorentu s bankou. Kontokorentní úvěr umožňuje, aby měl běžný účet záporné hodnoty. Používá se na krytí výkyvů ve finančních tocích. Splácí se z běžně došlých plateb na účet. Je výhodný jen pro některé klienty, protože dluh na kontokorentu se nemusí splácet a dlužník platí jen úroky. Úroky kontokorentu se pohybují okolo 18% p. a. Tímto způsobem je velice snadné dostat se do dluhové pasti. U kontokorentu platí, že se účet musí maximálně do jednoho roka dostat do kladných čísel od prvního čerpání.

Kreditní karta v sobě spojuje univerzální použití debetní karty a úvěru. Na první pohled se může zdát, že jde o stejný produkt jako debetní karta s kontokorentem, ale kreditní karta disponuje zpravidla 30 – 45 denním bezúročným obdobím. U kontokorentu úroky naskakují okamžitě. Pokud vlastník kreditní karty uhradí dluh do konce bezúročného období, nezaplatí kromě poplatků za správu účtu ani korunu navíc.¹⁸

Banky spoléhají na to, že jednou majitel kreditní karty zapomene dluh uhradit nebo nebude mít dostatek peněz na splacení svých závazků a bezúroční období překoná, úrok pak bude mírně vyšší než u kontokorentu cca 24% p. a.

Pokud je to možné, doporučuji se těmto úvěrovým produktům vyhnout nebo je využívat efektivně a neplatit zbytečně úroky navíc. Jistě bude rozumnější vytvořit si finanční rezervu místo vyrovnávání rozpočtu úvěrovými produkty.

¹⁸ VYBÍHAL, V. a kol. *Slabikář finanční gramotnosti*. 2. vydání. Praha : COFET, a. s., 2011. 416 s. ISBN 978-80-9043-96-1-0 strany 158 - 160

4.7.3. Pojištění

„Každý z nás se ve všech etapách svého života ocitá v situacích, kdy mu může hrozit újma v podobě škody na majetku či zdraví (svém i cizím). Může se stát obětí nehody nebo sám zavinit úraz jiné osobě. Pro tyto účely slouží finanční produkty, které se souhrnně nazývají pojištění.“¹⁹ Je na každém z nás, aby zvážil, která rizika nás mohou ohrozit natolik, aby se vyplatilo takové pojištění sjednat.

„Riziko je výchozí pojem v oblasti pojišťovnictví. Riziko v rámci pojišťovnictví můžeme definovat jako nejistotu, která se dá měřit počtem pravděpodobnosti. (...) Jaký je tedy vztah pojištění a rizika? Pojištění představuje přesun finančních dopadů rizika na pojistitele.“²⁰

Pojištění funguje na principu solidarity. Všichni platí málo a poškozený dostane hodně, samozřejmě připočteme zisky a náklady pojišťovny.

Pojištění si můžeme rozdělit do tří kategorií: pojištění odpovědnosti, pojištění majetku a pojištění ochrany příjmu. Další klasifikace je na pojištění zákonná a smluvní.

Základním znakem majetkových pojištění je charakter škodových pojištění. To znamená, že i když pojistná částka byla například sjednaná na dva miliony, a celou dobu pojistník platí pojištění na tuto částku, pojistné plnění bude ve výši škody, maximálně při úplném zničení do výše ocenění majetku. Proto, než si sjednáme majetkové pojištění, měli bychom si ověřit skutečnou hodnotu znaleckým posudkem.

Obvyklé předměty majetkových pojištění bývají dům, byt nebo domácnost.

Nejčastější chyby pojistitelů jsou nesprávné nastavení pojistné částky, špatně nastavená rizika, proti kterým je pojišťováno (pojištění proti povodni nemovitosti na kopci), vysoká spoluúčást, pojištění v časových cenách (věc stárne a ztrácí na ceně, ale pojištění platíme stále stejné, pojistné plnění bude odpovídat ceně při škodové události) nebo opomenutí některých důležitých výluk (negativní vymezení rizik).

¹⁹ NAVRÁTILOVÁ, P., JIŘÍČEK, M., ZLÁMAL, J. *Finanční gramotnost – učebnice učitele*. 2. vydání. Kralice na Hané : Computer media, s. r. o., 2013. 184 s. ISBN 978-80-7402-151-0 strana 87

²⁰ ČERNOHORSKÝ, J., TEPLÝ, P. *Základy financí*. 1. vydání. Praha : Graga Publishing, a. s., 2011. 304 s. ISBN 978-80-247-3669-3 strana 244

Všechny tyto parametry posouvají naši jistotu v pojistné plnění a také výši platby pojištění. Proto je důležité pečlivě zvážit nastavení pojistné smlouvy, abychom neplatili zbytečně, za co nemusíme, a naopak aby pojistná smlouva neztrácela smysl při příliš slabém krytí rizik. Pojištění je hra s nejistým výsledkem. Není správné doufat, že se zrovna nám nic nestane a ohrozit tím celoživotní úspory uložené v nemovitostech.²¹

Pojištění odpovědnosti tvoří mnoho druhů pojištění a některé jsou ze zákona povinné. Chráníme se jimi proti nechtěnému způsobení škody druhým. Z toho vyplývá, že pojistit se ze zákona musí lidé vykonávající profese s vysokým rizikem například lékaři, notáři, auditoři, daňoví poradci. Například zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii uvádí v čl. 24a: „*Advokát, který vykonává advokacii samostatně nebo ve sdružení, musí být pojištěn pro případ odpovědnosti za újmu*“²² Mezi další zákonná pojištění odpovědnosti patří pojištění odpovědnosti zaměstnavatele za škodu způsobenou zaměstnanci.

Nejčastějším typem zákonného pojištění odpovědnosti je pojištění odpovědnosti z provozu motorového vozidla tzv. povinné ručení. Sjednat si povinné ručení je povinen každý majitel motorového vozidla, který se chce pohybovat na veřejných komunikacích. Chrání se tak proti škodě na majetku a zdraví, kterou by mohl způsobit nejen ostatním účastníkům silničního provozu. Chráněn je i veřejný a soukromý majetek, který je poškozen nehodou motorového vozidla.

Pojištění občanské odpovědnosti je škodové nepovinné pojištění odpovědnosti. Hradí se z něj škody způsobené běžným občanským životem při provozu domácnosti, sportu, škoda způsobena dětmi nebo zvířaty atd. Je na každém z nás zda si pojištění založí. Musíme posoudit, jaká rizika se nás konkrétně týkají, jakým způsobem života žijeme.

Představitelem pojištění ochrany příjmu je životní pojištění, které se dělí na rizikové a rizikové se spořicí složkou neboli rezervotvorné. Jako jediné pojištění neslouží jen na krytí rizik, v tomto případě nemoci, invalidity nebo smrti, ale i na zhodnocení volných finančních prostředků a zajištění na stáří.

Životní pojištění patří mezi obnosové pojištění, pojistník s pojistitelem ujednájí pojistnou částku na různá rizika. V případě, že nastane pojistná událost,

²¹ ŠKVÁRA, M. *Finanční gramotnost*. 1. vydání. Praha : Ing. Miroslav Škvára, 2011. 219 s. ISBN 978-80-904823-0-2

²² Zákon č. 85/1996 Sb., o advokacii, In: CODEXIS

pojišťovna vyplatí pojistníka nebo obmyšlenou osobu a pojištění zaniká. Životní pojištění živitele rodiny může zachránit finanční stabilitu rodiny při jeho náhlé smrti nebo dlouhodobé pracovní neschopnosti a určitě stojí za zvážení.

„Pojišťovny se snaží minimalizovat počet pojistných plnění, proto životní pojištění nenabízí každému. Životní pojištění lze uzavřít jen do určitého věku a pojišťovna si klienty vybírá podle zdravotních rizik, často je nutná před uzavřením smlouvy zdravotní prohlídka. Pojišťovna může také uzavření smlouvy odmítnout, například zcela jistě nepojistí člověka, který prodělal infarkt.“²³

Rezervotvorné životní pojištění se dále dělí na kapitálové a investiční. U kapitálového životního pojištění pojišťovna garantuje vyplacení pevné částky při dožití a sama volí investiční strategii, jak bude zacházet s pojistníkovými vklady. U investičního životního pojištění je smlouva více variabilní a sám pojistník si volí investiční strategii. V tomto případě pojišťovna samozřejmě neručí za výnos ani ztrátu a při ukončení smlouvy pojišťovna vyplatí částku, kterou budeme mít na účtu. V případě smrti se částka sjednává a plnění nesouvisí s investičním portfoliem pojistníka. Investiční životní pojištění je určitě vhodné pro lidi, kteří se o investování chtějí zajímat, ale nepronikly do něj natolik, aby se pustili do komplikovanějších podob jako je obchodování s cennými papíry.

Ať už se jedná o jakýkoli druh pojištění, nabídky různých pojišťoven se od sebe významně liší. Vždy před uzavřením pojistné smlouvy provedeme průzkum pojišťovacího trhu a srovnáváme nabídku s konkurencí. Čím je pojistná doba delší, tím je toto pravidlo důležitější. Stačí si vedle sebe postavit životní pojištění a cestovní pojištění na víkend.

4.7.4. Úvěry

Úvěry poskytují bankovní i nebankovní instituce. Předem doporučuji vyvarovat se nebankovnímu sektoru, protože pokud vám nechce půjčit banka, pravděpodobně děláte něco špatně a půjčkou od nebankovní společnosti se vaše situace může ještě zhoršit. Banky si před poskytnutím úvěru potenciálního dlužníka prověřují, jestli bude schopný splácet, v případě dlouhodobého úvěru vyžadují zajištění úvěru majetkem.

Soukromé subjekty nabízející rychlé půjčky pokládají nezajištěné úvěry, které dají každému, za své hlavní výhody, ale není tomu tak. Neberte ověřovací činnost banky jako zbytečný a obtěžující element. Cílem vás i banky je, aby byl

²³ VYBÍHAL, V. a kol. *Slabikář finanční gramotnosti*. 2. vydání. Praha : COFET, a. s., 2011. 416 s. ISBN 978-80-9043-96-1-0 strana 187

úvěr dle smluvených podmínek splacen a nebyla poškozena ani jedna ze smluvních stran. Nebankovní společnosti se setkávají s mnohem větším počtem nesplacených pohledávek. Na druhou stranu profitují z extrémních úroků a majetků získaných v exekučním řízení. Fakt, že vaší nemovitostí neručíte, vám nezajistí, že o ni díky úvěru nepřijdete. Exekuční příkaz se vztahuje na veškerý movitý i nemovitý majetek.

Banky nabízejí několik typů úvěrů. První jmenují spotřebitelský úvěr. Spotřebitelský úvěr je neúčelový, půjčené peníze lze využít jakýmkoli způsobem. Obvykle se používá na nákup zboží nebo financování různých služeb. Výše úvěru se pohybuje v rozmezí přibližně jednoho až sto tisíc. Banky nepožadují zajištění úvěru a někdy nechtějí ani potvrzení o příjmu. Protože je tento typ úvěru pro banku rizikový, o klientovi si zjišťuje jen malé množství informací nebo téměř žádné, úvěr je velmi drahý, můžeme se setkat s úrokem 10 – 20% p. a. Spotřebitelský úvěr nelze v žádném případě doporučit jako ekonomicky efektivní produkt. Jeho postavení je na úrovni kontokorentu nebo kreditní karty po uplynutí bezúročného období.

Hypoteční úvěr je lidmi široce využívaný pro opatření vlastního bydlení. Z povahy věci vyplývá, že hypoteční úvěr je účelový. Před uzavřením musíme banku spravit o tom, jak hodláme s penězi naložit. Za peníze z hypotečního úvěru lze koupit nemovitost nebo refinancovat jiný účelový úvěr. S hypotékou je pevně svázáno zástavní právo k nemovitosti. Pokud s tím majitel nemovitosti souhlasí, dlužník nemusí zástavní nemovitost vlastnit. Účelové hypoteční úvěry banky obvykle poskytují do 60 – 80% hodnoty zástavní nemovitosti. Tato procentuální hodnota se nazývá LTV, zástavní hodnota nemovitosti. Hypotéka patří mezi dlouhodobé úvěry, doba splatnosti se může dostat až na 40 let. I když je úroková míra poměrně malá, 3,5 – 5,5% p. a., k nákladovosti musíme přičíst poplatky za vedení úvěrového účtu za celkovou dobu trvání úvěru. S tímto finančním produktem se pravděpodobně jednou setká každý. Dá se označit za ekonomicky efektivní produkt. Jen musíme počítat s faktem, že pravidelné splátky hypotéky budeme hradit několik let. Čím je doba splatnosti delší, tím více zaplatíme na úrocích, čím je doba splatnosti kratší, tím více zatížíme osobní či rodinný rozpočet a omezíme se o možnost dalších finančních aktivit.²⁴

²⁴ ²⁴ VYBÍHAL, V. a kol. *Slabikář finanční gramotnosti*. 2. vydání. Praha : COFET, a. s., 2011. 416 s. ISBN 978-80-9043-96-1-0 strany 219 - 229

„Neúčelové hypoteční úvěry tj. tzv. americké hypotéky, nemají z hlediska použití zapůjčených finančních prostředků žádná omezení. Záleží jen na klientovi, na co prostředky z úvěru použije. Jejich výhodou je především možnost získat velkou sumu peněz (i miliony) na nákup libovolného zboží a delší doba splatnosti než u klasických spotřebitelských půjček a tím menší zatížení klienta při měsíčních splátkách. Nevýhodou amerických hypoték je nutnost ručení za úvěr nemovitostí (o kterou může klient přijít, pokud úvěr nesplatí). Také poplatky spojené s porizením americké hypotéky a s vedením účtu bývají poměrně vysoké.“²⁵

Je důležité rozlišovat mezi dobrým a špatným dluhem. Za dobrý dluh se považuje takový, který vám vydělává. Když si s bankou sjednám americkou hypotéku ve výši 1 milion korun s ročním úrokem 5% a peníze investuji do fondu, který má pravidelný roční výnos 10%, každý rok budu o několik desítek tisíc bohatší. Od výnosu ještě musíme odečíst bankovní poplatky za uzavření úvěru a správu úvěrového účtu, takže se částka bude v závislosti na nabídce lišit. Po splacení hypotéky nám zůstane stálý pasivní tok peněz z investice.

Pokud s půjčkou naložíme jiným způsobem, koupíme nájemní byt, ze kterého nám bude plynout nájem ve výši 7 000 Kč a splátka hypotéky bude 8 000 Kč, nezoufejme. Ve skutečnosti jsme si koupili byt s měsíční splátkou 1 000 Kč a nájem z bytu můžeme mít do konce života. V tomto případě využijeme klasického hypotečního úvěru pro získání výhodnějších podmínek a zejména úroku.²⁶

Úvěr ze stavebního spoření stojí na rozmezí mezi úvěrovými produkty a spořicími produkty. Proto ho uvádím jako poslední. Jedná se o produkt, který má velké množství výhod, zejména nesporná výhoda stavebního spoření spočívá ve státní podpoře pro fyzické osoby dle zákona č. 96/1993 Sb., o stavebním spoření a státní podpoře stavebního spoření. Státní podpora se rovná 10% z celkového ročního vkladu, nejvýše však 2 000 Kč ročně. Pokud nechceme nárok na státní podporu ztratit musíme na účet stavebního spoření spořit peníze minimálně jednou ročně po dobu šesti let.

Stavební spoření nemá za primární cíl kumulaci finančních prostředků. Cílem je vytvořit lepší podmínky pro financování bydlení. *„Úvěr ze stavebního spoření může být stavební spořitelnou poskytnut a účastníkem použit pouze na*

^{25 25} VYBÍHAL, V. a kol. *Slabikář finanční gramotnosti*. 2. vydání. Praha : COFET, a. s., 2011. 416 s. ISBN 978-80-9043-96-1-0 strana 221

²⁶ KIYOSAKI, R. T. *Nefér výhoda*. Praha : PRAGMA, 2011. 286 s. ISBN 978-80-7349-263-2 strany 108 - 117

*financování bytových potřeb.*²⁷ Doporučuji založit si stavební spoření mnohem dříve, než plánujete kupovat dům, protože o úvěr ze stavebního spoření lze požádat až po dvou letech a klient musí mít určitou část cílové částky již naspořenou, aby byl úvěr co nejefektivnější.

Nedostatečný podíl naspořené cílové částky úvěru ze stavebního spoření sice nebrání, ale bude pro klienta nákladnější. Tato situace se řeší překlenovacím úvěrem. Překlenovací úvěr neznamená, že si klient půjčí další peníze, aby dorovnal rozdíl mezi naspořenou částkou a limitem pro získání úvěru ze stavebního spoření. Splátka překlenovacího úvěru se dělí na úroky a druhá část jde na stavební spoření a zvyšuje naspořenou částku k hranici pro získání standardního úvěru ze stavebního spoření. V momentě, kdy je hranice překročena, stavební spoření se ruší a klient nadále platí jen splátky z hlavního úvěru.

Úrokové sazby u překlenovacích úvěrů i úvěrů ze stavebního spoření se obvykle pohybují v rozmezí 3,5 – 6% p.a. a doba splatnosti může být delší než dvacet let. Nesprávné načasování založení stavebního spoření nebo náhlá situace bude klienta stát úroky z překlenovacího úvěru navíc. Pak stojí za zvážení porovnat nabídku s hypotečním úvěrem.

Pokud nemáte zájem o úvěr ze stavebního spoření a chcete jen zhodnocovat volné finanční prostředky, je stavební spoření díky státní podpoře a úročení až 4,5% p. a. vhodný produkt pro velké množství lidí.²⁸

4.7.5. Spoření a investování

Držet peníze delší dobu v hotovosti doma se nevyplácí. Peníze ztrácí díky inflaci na hodnotě a ani v bance na běžném účtu nejsou před inflací v bezpečí. Jak už bylo řečeno, peníze, které se nám podařilo získat, si musíme umět hlavně udržet a zhodnotit je. Každý už slyšel o investorech, kteří levně nakupují cenné papíry a prodávají s vysokým výnosem. Zatímco většina lidí, kteří zkusili investovat o své úspory akorát přišla.²⁹ Možná je to díky nedostatečnému finančnímu vzdělání. Odvážlivci se vrhli do investování po hlavě a dřív než se

²⁷ Zákon č. 96/1993 Sb., o stavebním spoření a státní podpoře stavebního spoření a o doplnění zákona České národní rady č. 586/1992 Sb., o daních z příjmů, In: CODEXIS

²⁸ NAVRÁTILOVÁ, P., JIŘÍČEK, M., ZLÁMAL, J. *Finanční gramotnost – učebnice učitele*. 2. vydání. Kralice na Hané : Computer media, s. r. o., 2013. 184 s. ISBN 978-80-7402-151-0 strana 90

²⁹ DVOŘÁKOVÁ, Z., SMRČKA, L. a kol. *Finanční vzdělávání pro střední školy. Se sbírkou řešených příkladů na CD*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2011. 312 s. ISBN 978-80-7400-008-9 strana 227

něčemu stačili naučit, euforie z nich vyprchala stejně rychle jako finanční prostředky na investičním účtu.

Základní pravidlo magického trojúhelníku zní: s výnosem stoupá riziko. Třetí vrchol trojúhelníku je likvidita a značí časový interval, za jak dlouho budeme moci své investice přeměnit zpátky do hotovostní podoby. Nejlikvidnější jsou peníze v úzkém slova smyslu, za nimi peníze uložené na bankovních účtech, pak termínované vklady, komodity jako je zlato nebo jiné drahé kovy, nejméně likvidní jsou nemovitosti nebo umělecká díla (před prodejem je nutné najít kupce).

Myšlenkou magického trojúhelníku je, že nikdy nemůžeme maximalizovat všechny tři vlastnosti investice najednou. Čím větší je větší riziko, že se půjčené prostředky již nevrátí, tím více si nechá věřitel zaplatit za podstoupení takového rizika. Toto pravidlo platí pro pojišťovny, pro banky i pro fyzické osoby. Jinými slovy: pokud chceme rychle zbohatnou a tlačíme výnosy do výše, můžeme také rychle z obchodu odejít. Naštěstí ve finančním světě riziko znamená nejistotu ve výsledku nejen, že můžeme očekávat špatné výsledky, ale může se stát i to, v co všichni investoři doufají, a výsledky budou nad očekávání dobré.³⁰

Začínající investor by se měl pouštět do méně rizikových obchodů a cvičit svojí investiční morálku tj. stanovit si pevnou hranici maximálního rizika, věnovat investování pravidelně delší čas a především se vzdělávat v oboru, na který se chce zaměřit. Důležitým faktorem je také odbourání emocí. Investor, který chce na obchodu vydělat, by měl investovat do firmy vyrábějící tabák, i pokud je zásadně proti kouření, čistě pragmaticky. To ovšem neznamená, že by se neměl předem seznámit s politikou firmy a nadále sledovat trendy trhu.

Dalším klíčovým pojmem investování je diverzifikace. Investovat můžeme do všeho, od krátkodobých téměř nerizikových peněžních trhů, přes společné podílové fondy nemovitostí, dluhopisů, komodit, až k rizikovějším trhům akciovým. Výhodou diverzifikovaného investičního portfolia je zprůměrování výnosů a ztrát. Růst budeme pomaleji, zato ale stabilně a postupně z portfolia odebereme produkty, které nám spíše prodělávají a až v investování budeme zběhlejší, můžeme si dovolit investiční portfolio více zacílit a přejít od konzervativní strategie na dynamičtější strategii.

³⁰ ČERNOHORSKÝ, J., TEPLÝ, P. *Základy financí*. 1. vydání. Praha : Graga Publishing, a. s., 2011. 304 s. ISBN 978-80-247-3669-3 strana 149

Vždy si ponecháme finanční rezervu na bezpečnějším a likvidnějším místě pro případy náhlých událostí například ztrátu zaměstnání nebo pro případ náhlé nepojistitelné události. Osobní nebo rodinná finanční rezerva by měla být ve výši přibližně tříměsíčních výdajů. Za tři měsíce bychom měli být schopni si znovu opatřit příjem nebo proměnit méně likvidní majetek na použitelné finanční prostředky.

Naštěstí i ti méně zkušené nebo časově vytížení mají možnost výhodně investovat volné finanční prostředky. Kromě stavebního spoření, které jsme si vysvětlili v předchozí kapitole, banky nabízejí množství dalších finančních produktů jako jsou spořicí účty, termínované vklady nebo vkladní knížky.

Spořicí účet je kompromis mezi běžným účtem a termínovaným vkladem. Peníze jsou u většiny případů stále k dispozici a úročení je vyšší než u běžného účtu. Ze spořicího účtu nelze platit běžné bezhotovostní platby, není možné si na něj nechávat posílat důchod, je třeba dbát na minimální výši zůstatku a výpovědní lhůtu, pokud je stanovena. Pokud spořicí účet obsahuje výpovědní lhůtu, není delší než pár dní. Úroky spořicího účtu se pohybují okolo 1% p. a.

Termínované vklady by logicky měly být úročeny více než spořicí účty. Úroková míra je v současnosti 1 – 2% p. a.. Termínované vklady jsou vhodné pro lidi, kteří si mohou dovolit postrádat vložené peníze do výpovědní lhůty. Pokud si své prostředky budeme chtít vybrat před uplynutím lhůty, přijdeme o výnos a někdy i část vlastních vložených peněz.

Vkladní knížky mohou být s výpovědní lhůtou i bez ní a jsou podobně úročeny jako termínované vklady. Klient neuzavírá s bankou smlouvu jako při zakládání účtu, neplatí se tedy žádné poplatky za vedení účtu a většinou jsou všechny operace bezplatné. Nevýhodou je nutnost předložení vkladní knížky na pobočce při každém výběru spolu s dokladem totožnosti. Problematická může být ztráta vkladní knížky. Při ztrátě probíhá tzv. umořovací řízení, za které si banka účtuje poplatek.

Stále existují výherní vkladní knížky, které nejsou vůbec úročeny, ale v pravidelných termínech probíhá slosování, v němž je možné vyhrát mnohem více. Tento produkt ale spíše připomíná loterii než spořicí produkt.³¹

Všechny finanční prostředky ve výše zmíněných spořicího produktech jsou ze zákona pojištěny Fondem pojištění vkladů do výše 100 000 Euro na osobu.

³¹ VYBÍHAL, V. a kol. *Slabikář finanční gramotnosti*. 2. vydání. Praha : COFET, a. s., 2011. 416 s. ISBN 978-80-9043-96-1-0 strany 174 - 176

5. Rozpočtová gramotnost

5.1. Osobní a rodinný rozpočet

Osobní či rodinný rozpočet je efektivní nástroj pro kontrolu domácího hospodaření, pro odhalení skrytých výdajů, které je možné eliminovat, pro zvýšení finanční jistoty a možnost predikce finančního vývoje domácnosti do budoucnosti.

Každý rozpočet, včetně toho domácího, by měl splňovat základní znaky, aby byl efektivní. Rozpočet by měl být především pravdivý, přehledný a kontrolovatelný, pravidelný, dostatečně detailní, realistický (nebudeme nadhodnocovat příjmy a bagatelizovat výdaje) a časově správný (s příjmy, které přijdou, nebudeme v rozpočtu počítat dříve než skutečně přijdou).

Sledování příjmů bývá obvykle jednodušší. Příjmy jsou předvídatelnější než výdaje. Příjem domácnosti se může skládat z pravidelného příjmu ze zaměstnání, z nepravidelného příjmu z podnikání, příjmy z pronájmu, výnosy z investic a další.

Sledování výdajů je obtížnější. Rodina se skládá z osobností a každý k výdajům přistupuje jinak zodpovědně. Sledovat každou korunu není účelem domácího rozpočtu. Každý má právo na osobní výdaje, které by však neměli překračovat určitou hranici, na které se členové domácnosti dohodnou.

Výdaje si musíme rozdělit na nezbytné výdaje pro chod domácnosti a výdaje vedlejší. Nejprve do rozpočtu zahrneme pravidelné platby: nájem, splátky úvěrů, energie, telefonní služby, zdravotní potřeby, údržbu. Pak jsou na řadě předpokládané regulovatelné výdaje na jídlo, pohonné hmoty, ošacení a další obvyklé výdaje.

Nakonec dojdeme k osobním výdajům, z nichž financujeme své hobby. Položku osobní výdaje nemusíme více specifikovat. Musíme sem zahrnout výdaje, které v případě nouze omezíme jako první nebo se bez nich nějaký čas budeme schopni obejít.

Čím déle sledujeme své příjmy a výdaje, tím lépe budeme moci předpovídat a plánovat výdaje budoucí, získáme například přehled o tom, kolik utrácíme za čisticí prostředky, hygienu, služby nebo dopravu.

Rozpočet by měl být alespoň vyrovnaný, ale vyrovnaný rozpočet není cílem domácnosti jako u státu. Pokud máme přebytkový rozpočet, je dobré naplánovat zhodnocování volného kapitálu namísto navýšení zbytkových výdajů.

Deficitní rozpočet se může objevit, pokud nastanou neočekávané výdaje (porucha, nemoc), proto bychom měli mít připravenou dostatečnou finanční rezervu, která pokryje přibližně tříměsíční výdaje.³²

5.2. Platy a mzdy

Plat nebo mzda je finanční odměna v pracovně právním vztahu zaměstnance za práci pro zaměstnavatele. Plat dostávají zaměstnanci ve veřejném sektoru, mzdu vyplácejí soukromí zaměstnavatelé. Veškeré pracovně právní vztahy včetně platů a mezd upravuje Zákoník práce č. 262/2006 Sb. Příjem ze zaměstnání tvoří pro většinu lidí hlavní příjem do rodinného rozpočtu. Proto považují za důležité vysvětlit, z čeho se skládá a kolik musí zaměstnavatel zaplatit, aby zaměstnanci přišla na účet průměrná mzda. Průměrná hrubá mzda v roce 2015 dosahuje 25 000 Kč.

Aby zaměstnanec mohl dostat tuto průměrnou hrubou mzdu, musí zaměstnavatel zaplatit o 8 500 Kč více za sociální a zdravotní pojištění hrazené zaměstnavatelem. Této částce (33 500 Kč) se říká super hrubá mzda a používá se také pro výpočet daně z příjmu. Na účet zaměstnanci přijde čistá mzda, tj. hrubá mzda od které se odečte sociální a zdravotní pojištění hrazené zaměstnancem (2 750 Kč) a záloha na daň z příjmu (2 955 Kč), pokud nepočítáme se slevami na dani kromě základní slevy na poplatníka. V tomto případě dostane zaměstnanec čistou mzdu ve výši 19 295 Kč.³³

5.3. Inflace

Inflace je ekonomický jev, při němž peníze ztrácejí na hodnotě v závislosti na její výši. Rozlišujeme inflaci plíživou, přičemž tempo růstu cen odpovídá růstu výroby a lidé nepřestávají věřit penězům, inflaci pádivou a hyperinflaci. Pádivá inflace je vyšší než 10% a ekonomice výrazně škodí, lidé přecházejí na stabilnější jinou měnu a shromažďují trvalé hodnoty jako je zlato nebo nemovitosti. Hodnoty hyperinflace přesahují 100%. Peníze ztrácejí funkci uchovatele hodnoty a lidé upřednostňují barterový obchod. Hyperinflace je typická pro období válečného stavu a politických převratů.

³² DVOŘÁKOVÁ, Z., SMRČKA, L. a kol. *Finanční vzdělávání pro střední školy. Se sbírkou řešených příkladů na CD*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2011. 312 s. ISBN 978-80-7400-008-9 strana 205 - 211

³³ *Peníze.cz: Výpočet čisté mzdy 2015*. [online]. 27.3.2015 [cit. 2015-03-27]. Dostupné z: <http://www.penize.cz/kalkulacky/vypocet-ciste-mzdy#mzda2015>

Za optimální hodnotu inflace bývá považována míra 2%. Proč tomu tak je, když inflací ztrácejí peníze na hodnotě? Za prvé je třeba si uvědomit, že při inflaci nerostou pouze ceny, ale i důchody v ekonomickém slova smyslu. I když v konkrétní politicko-ekonomické situaci se to nemusí projevit okamžitě. Pokud by inflace příliš klesla a přešla v deflaci, ekonomika by začala stagnovat, lidé by začali šetřit peníze a kola hospodářství by se zastavila. Na zvýšení inflace nejvíce vydělávají dlužníci na úkor věřitelů, vlastníci firem na úkor zaměstnanců a nájemci na úkor pronajímatelů. Nejvíce ztratí ti, kteří peníze šetří doma nebo spoří na málo úročených účtech.³⁴

³⁴ VYBÍHAL, V. a kol. *Slabikář finanční gramotnosti*. 2. vydání. Praha : COFET, a. s., 2011. 416 s. ISBN 978-80-9043-96-1-0 strany 258 - 264

6. Právní gramotnost

Právní gramotnost obsahuje souhrn znalostí platného práva a právních principů, aby se mohl každý člověk ve společnosti kvalifikovaně rozhodovat a vymáhat svá práva. Jeden ze základních právních principů říká: neznalost práva neomlouvá. Proto je důležité, abychom si udělali přehled právního systému, který se nás přímo dotýká. Je jasné, že rybář si musí nastudovat právní předpisy rybolovu jako účetní finanční právo nebo každý řidič vyhlášku o provozu na silničních komunikacích. Existují však normy, o kterých by měl mít povědomí každý z nás.

Jako první uvedu náš nejvýše postavený právní předpis, ze kterého se odvozuje vše ostatní. Jde samozřejmě o Ústavu České republiky č. 1/1993. V Ústavě je zakotveno, že Česká republika je stát svrchovaný, jednotný, demokratický a právní. Veškerá státní moc patří lidu, který prostřednictvím svých zástupců vykonává státní moc. Zákony platí pro všechny stejně. Každý může činit vše, co mu zákon nezakazuje a nesmí být nucen do ničeho, co zákon neukládá. Naopak stát může činit jen to, co mu zákon dovolí. Státní moc je rozdělena na složku zákonodárnou, výkonnou a soudní. Jednotlivé složky jsou nezávislé aby zůstal zachován demokratický systém.

Občané jsou ve státě svobodní, tato svoboda jednoho člověka končí tam, kde začíná svoboda druhého. Se svobodným uplatňováním práva tedy přichází automaticky povinnost nezasahovat do práv ostatních.

Součástí Ústavy je Listina základních lidských práv a svobod. Zde jsou zakotvena základní osobní, politická, hospodářská, sociální a kulturní práva. Například v čl. 26 odst. 1 Listiny se píše: „*Každý má právo na svobodnou volbu povolání a přípravu k němu, jakož i právo podnikat a provozovat jinou hospodářskou činnost.*“

Důležité je si uvědomit provázanost českého právního řádu s právem mezinárodním a právem Evropské unie. Mezinárodní právo Českou republiku nejen zavazuje k dodržování mezinárodních standardů, ale i poskytuje našim občanům nadstátní soudní ochranu. Mezi klíčové prameny soukromého práva patří Občanský zákoník a Zákoník práce. S jejich rámcovým obsahem by se měl každý seznámit. Od účinnosti nového Občanského zákoníku č. 89/2012 Sb. je součástí zákoníku i obchodní právo. V tomto předpise je upraveno postavení fyzických a právnických osob, právní zastupování, rodinné právo, dědické právo,

majetkové právo, smluvní právo, závazkové právo. Mezi základní zásady soukromého práva patří rovnost subjektů, smluvní volnost a svoboda vůle.

Z této všeobecné kodifikace soukromého práva vycházejí další specifičtější zákony například již zmíněný Zákoník práce č. 262/2006 Sb., který upravuje především vztah zaměstnance se zaměstnavatelem, vztah, do kterého se za život dostane téměř každý z nás.

Ze smluvní volnosti soukromého práva vyplývá, že se smluvní strany mohou dohodnout na čemkoli, co není v rozporu se zákonem. Z této volnosti vyplývá i riziko, že někdo práva neznalý nebo jen neopatrný unáhleně podepíše nevýhodnou smlouvu a zaváže se tím plnit její podmínky. Nesčetněkrát se stalo, že firma „podvedla“ spotřebitele. V případě závažně nevýhodných podmínek se lze obrátit na soud alespoň s argumentem, že je smlouva v rozporu s dobrými mravy.

Veřejné právo upravuje vztah fyzických a právnických osob s veřejnou mocí, typicky státem nebo samosprávou. Je charakteristické nerovným postavením subjektů práva. Mezi základní zákony veřejného práva patří například trestní zákoník nebo správní řád,

Každý, kdo zná právo, si může být v různých životních situacích jistější, může lépe chránit a bránit svá práva a nemusí se obávat sankcí.

7. Průzkum finančně-právní gramotnosti občanů v České republice

Důležitou součástí mé práce byl dotazník, který měl prověřit, zda jsou lidé okolo nás finanční analfabeti nebo ne. Dotazník měl jedenáct vědomostních otázek a pět otázek zaměřených na chování lidí v oblasti financí. Na dotazník odpovědělo 96 respondentů. Dotazník se šířil volně po internetu prostřednictvím sdílení na sociálních sítích a byl dostupný od 11. 3. do 18. 3. 2015. Výzkum byl anonymní.

V první otázce jsem se ptal: u jakého úvěrového produktu můžeme získat nejmenší úrok. V nabídce odpovědí si bylo možné vybrat z kontokorentu, kreditní karty, hypotečního úvěru a spotřebitelského úvěru. Mým záměrem bylo na začátek vložit jednoduchou otázku. Později jsem si uvědomil, že má dvojí řešení. Pokud vezmeme v úvahu bezúročné období kreditní karty a hypoteční úvěr, získáme 81% správných odpovědí. Kreditní kartu zvolilo 25 % tázaných a hypoteční úvěr 56%. Přesto se do třetí možnosti kontokorentu dostalo 19% lidí. Na tuto špatnou zprávu můžeme nahlížet i pozitivně. Těchto 19% určitě kontokorent nevyužívá, což je určitě dobře. Spotřebitelský úvěr si s nízkým úročením naštěstí nikdo nespojil.

Ve druhé otázce jsem zjišťoval, zda lidé ví, co znamená zkratka IBAN. Na výběr jsem ponechal tři možnosti: index výhodnosti úvěrového produktu, identifikační číslo banky a mezinárodní číslo účtu. Uznávám, že to byla celkem těžká otázka, přesto správnou odpověď, mezinárodní číslo účtu, zvolilo 75% lidí. Index výhodnosti úvěru nevyplnil nikdo a zbylá čtvrtina odpověděla špatně.

Třetí otázka zněla: Čím se liší leasing od ostatních bankovních produktů? Na výběr byly opět tři možnosti. Předmětem leasingu může být pouze automobil, předmět leasingu je ve vlastnictví leasingové společnosti a zcestná odpověď: lze si půjčit maximálně 100 000 Kč. Tuto možnost naštěstí nikdo nevyplnil a správně reagovalo 81%. Předmět leasingu je ve vlastnictví leasingové společnosti. V hlavní části se leasingu nevěnuji, proto ho zde krátce popíšu.

Leasing patří mezi alternativní způsoby financování. Slouží k nákupu věci nebo přechodnému držení. Prodávající leasingová společnost při nákupu (převzetí věci) nepředává vlastnické právo k věci a právní stav se podobá pronájmu pořizované věci. Takovýto stav trvá do doby, než je věc pravidelnými splátkami

zaplacená. Účelem leasingu nemusí být nákup, firmy tento produkt často využívají jen k dlouhodobému užívání věci bez přechodu rizik a užitků spojených s vlastnictvím věci. U tohoto druhu leasingu tzv. operativního leasingu ani neexistuje právní nárok na převod vlastnického práva.³⁵

Čtvrtá otázka se týkala omezení plateb v hotovosti. Kromě správné možnosti, že platby v hotovosti jsou omezeny limitem 15 000 Euro a musí být provedeny bezhotovostně, bylo možné zvolit, že nadlimitní platby lze převádět s certifikátem České národní banky, a nebo že platby v hotovosti omezené vůbec nejsou. 25% lidí si myslí, že platby v hotovosti omezeny nejsou, a 69% odpovědělo správně. Tento výsledek mě osobně překvapil. Přestože je zákon účinný deset let a nejedná se o všeobecně známý předpis, většina reagovala dobře. Atraktivní odpověď o certifikátu ČNB vybralo jen 6 respondentů.

Pátá otázka zjišťovala jestli respondenti rozumí termínu magického trojúhelníku v investování. Otázka byla úmyslně položena tak, aby s investováním nebyla okamžitě spojena. Tázání si vybírali mezi trojicemi: výnos – riziko – likvidita, příjem – daň – zůstatek a pojištění – úvěry – investice. 62% respondentů si na investiční magický trojúhelník vzpomnělo, Další dvě nesprávné možnosti byly shodně zastoupeny 19%.

Šestá otázka zkoumala, co je předmětem daně silniční. Správná odpověď zní: silniční motorová vozidla sloužící k podnikání nebo s nejvyšší povolenou hmotností nad 3,5 tuny. Tuto možnost vybralo opět 62%. Dalšími možnostmi byly buďto veškerá silniční motorová vozidla registrovaná v České republice s 31% odpovědí a pouze nákladní automobily s nejvyšší povolenou hmotností nad 3,5 tuny zastoupena pouze šesti procenty. Tento výsledek považuji spíše za negativní, ne že by všichni měli znát podstatu silniční daně, ale osobní automobil je dnes téměř v každé domácnosti a 31% lidí odpovědělo, že silniční daň se dotýká všech motorových vozidel registrovaných v České republice.

Sedmá otázka: Co musí zaměstnanec odvést, aby z hrubé mzdy získal čistou? První možnost, že zaměstnanec musí odvést životní, sociální a nemocenské pojištění odpovědělo dokonce 6% dotázaných, což může být způsobeno nepozorností, v opačném případě se jedná o velmi závažnou chybu. Životní pojištění není ze zákona povinné a nemá nic společného s výpočtem čisté mzdy zaměstnance. Správně odpovědělo 75% tázaných. Zaměstnanci je z hrubé

³⁵ VYBÍHAL, V. a kol. *Slabikář finanční gramotnosti*. 2. vydání. Praha : COFET, a. s., 2011. 416 s. ISBN 978-80-9043-96-1-0 strany 229 - 230

mzdy odečteno sociální a zdravotní pojištění a záloha na daň z příjmu. Zbylých 18% odpovědělo pouze sociální a zdravotní pojištění, což je částečně správná odpověď. Pouze daň z příjmu ne zvolil nikdo.

V osmé otázce jsem se ptal, jakou výši inflace respondenti považují za optimální. Na výběr byly možnosti 0%, 2% a 10%. Poslední volbu správně neoznačil nikdo. 87% dotázaných správně odpovědělo, že inflace by se měla v optimální výši pohybovat okolo 2%. Zbytek respondentů, 12%, se domnívá, že by bylo lépe, kdyby se inflace zastavila.

Který z následujících investičních produktů je nejméně rizikový? Tak zněla devátá otázka. Respondenti vybírali mezi státními dluhopisy, zlatem a akciemi. Poprvé se zde stalo, že většina odpověděla špatně. Státní dluhopisy zvolilo 56% dotázaných. Jedná se sice o cenné papíry vydané státem, ale zlato je trvalá hodnota nezávislá na státu, která přežije i revoluce a války. Jako nejméně rizikový investiční produkt zlato označilo 37% respondentů, zbylých 6% respondentů vybralo akcie. Investování není pro každého, proto tento výsledek považuji za pozitivní.

V desáté otázce jsem se respondentů ptal jaká trojice patří mezi aktiva. Na výběr byly možnosti: firma – zlato – autorská práva, auto – byt – pozemek využívaný pro soukromé účely, hypotéka – vybavení domácnosti. 68% tázaných odpovědělo správně a vybralo firmu, zlato a autorská práva. Ostatní označili auto, byt a pozemek využívané k soukromým účelům. Pravda je, že by tyto věci šlo označit jako aktiva, jestliže by je vlastník pronajímal. Je možné, že si to někteří takto vyložili. Možnost s hypotékou správně neoznačil nikdo.

Jedenáctou otázkou jsem zkoumal, jestli respondenti dokáží správně označit pasivní příjem. 94% odpovídajících odpovědělo správně, že pasivní příjem je příjem z pronájmu, jen 6% označilo jako pasivní příjem podnikání. V tomto kontextu šlo o špatnou variantu, ale i podnikání se může stát pasivním příjmem, pokud vedení společnosti přenecháme jiným a zůstaneme pouze majiteli podniku. Nikdo neodpověděl, že by pasivní příjem mohl plynout ze zaměstnaneckého poměru.

Další dvanáctá otázka již nebyla znalostního charakteru. Ptal jsem se lidí zda investují nebo v budoucnosti plánují investovat. Od nadpoloviční většiny, konkrétně 56%, jsem se dočkal pozitivní odpovědi. Na tomto výsledku je také zajímavé to, že většina respondentů, kteří odpověděli ano, vyplnila správně

předchozí otázky o aktivech a pasivním příjmu. Tuto odpověď volili spíše muži, všichni podnikatelé a většina studentů, nejméně ženy v zaměstnaneckém poměru.

Na otázku zda někdo v domácnosti vede rodinný rozpočet odpovědělo 87% tázaných ano. To je podle mě opravdu skvělý a nečekaný výsledek. O důležitosti pravidelného sledování příjmů a výdajů píšu v páté kapitole.

Ve čtrnácté otázce jsem zjišťoval jaký mají obvykle pocit respondenti na konci měsíce ohledně svého rozpočtu. Přesně polovina odpověděla, že má rozpočet vyrovnaný, jinými slovy, vše co vydělali, utratili. Druhá polovina něco ušetřila navíc. Dotazník byl anonymní a doufám, že to všechny přimělo k upřímným odpovědím. Přesto mě překvapilo, že nikdo nemá deficitní rozpočet, což byla třetí možná odpověď. Doufám, že tomu tak skutečně je.

V patnácté otázce jsem zjišťoval frekvenci použití platebních karet při placení v obchodech. Jak jsem psal v kapitole o finančních produktech, platební karty odbourávají zábrany v nakupování a snadněji utratíme více než pokud bychom platili hotově, ale nemusí tomu tak být vždy. 19% respondentů platí kartou všude, kde je to jen možné, největší počet respondentů, 44%, odpovědělo, že kartou platí často, 31% platí kartou výjimečně a zbylých 6% platí kartou jen, pokud jim dojde hotovost. Z této otázky nechci vyvozovat žádné závěry a položil jsem jí čistě ze zajímavosti.

Poslední a snad nejpoutavější otázkou byla jediná otevřená otázka dotazníku. Co byste dělali s penězi, pokud byste vyhráli nebo zdědili deset milionů? Dočkal jsem se vážných i méně vážných odpovědí, které jsem pro vyhodnocení raději vyřadil. Odpověď většiny lidí byla vícenásobná, takže součet všech procent nebude roven stu. 38% lidí zmínilo investování ať už v jakékoli podobě. Možná část respondentů tak odpovídala, protože považovali tuto odpověď za správnou či očekávanou. 20% lidí by si pořídilo nemovitost pro sebe a svojí rodinu k bydlení, 19% dotázaných uvedlo spolu s dalším cestování po světě, 13% lidí myslelo na zaplacení svých a rodinných dosavadních závazků, 12% lidí by chtělo uskutečnit svůj podnikatelský záměr. Mezi odpověďmi se objevilo například pořízení automobilu, koupě vybavení domácnosti, běžné utrácení nebo podpora humanitárních organizací.

8. Závěr

Nejdůležitějším výsledkem v této práci provedeného výzkumu je zjištění, že většina dotázaných je schopna správně reagovat a vyhodnotit finančně-právní otázky. Dovolím si tvrdit, že finančně-právní gramotnost občanů v České republice je na dobré úrovni. Po detailním zhodnocení výzkumu jsem si ověřil, že u všech otázek v dotazníku správnou odpověď vždy zvolila nadpoloviční většina dotázaných a v některých případech mě výsledky dokonce velmi příjemně překvapily.

Tato práce popisuje jen základy problematiky z každého celku - bankovníctví, pojišťovnictví, úvěrových produktů, investování, práva, neboť každá kapitola by mohla být sama o sobě námětem na diplomovou práci. Mým záměrem bylo shrnout nejdůležitější fakta a myšlenky. Do tvorby jsem se snažil zahrnout své poznatky a zkušenosti z mé dosavadní praxe finančního poradenství.

Finanční a právní svět je velice složitý a neustále se mění. Nikdy není pozdě začít se vzdělávat. Pro finanční a právní vzdělání to díky jeho proměnlivosti platí dvojnásob. Pokud však chceme být v životě úspěšní, nesmíme s právním a finančním vzděláváním už nikdy přestat. Věřím, že když na sobě bude člověk pracovat, může každý z nás dosáhnout finanční svobody a štěstí v životě.

9. Cizojazyčné resumé - Abstract

This bachelor thesis deals with financial and legal literacy of citizens in the Czech Republic and summarizes the basic issues of finance. The introductory part explains why financial literacy is today so important for a successful life in society. The basic idea is to gain financial freedom, to which the path leads through passive income. The passive income is to be pursued throughout life.

The main part introduces the reader to all the essential elements of the financial world encountered by everyday person. The thesis also describes the types and functions of money, foreign exchange, financial market, banking system, payments, financial products, taxes, salaries and wages, personal and family budget and foundations of the rule of law in the Czech Republic.

There is an emphasis placed on the banking, insurance and investment products. For each product follows a short recommendation on how to treat it, so that the reader can be inspired and then choose the most appropriate product according to his needs.

At the end of the thesis, the results of a survey of financial literacy of citizens in the Czech Republic are presented. One of the objectives was to determine how interviewees orient in the financial sector. The test included fifteen questions focused on knowledge and behaviour of people regarding finance. The survey results turned out very well. The absolute majority of the respondents chose the correct answer.

The thesis is concluded with a positive thought: "It is never too late to start learning and if we want to succeed we must never stop doing so".

10. Seznam použitých zdrojů

BAKEŠ, M., KARFÍKOVÁ, M., KOTÁB, P., MARKOVÁ, H. a kol. *Finanční právo*. 6. vydání. Praha : C. H. Beck, 2012, 549 s. ISBN978-80-7400-440-7

ČERNOHORSKÝ, J., TEPLÝ, P. *Základy financí*. 1. vydání. Praha : Graga Publishing, a. s., 2011. 304 s. ISBN 978-80-247-3669-3

DVOŘÁKOVÁ, Z., SMRČKA, L. a kol. *Finanční vzdělávání pro střední školy. Se sbírkou řešených příkladů na CD*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2011. 312 s. ISBN 978-80-7400-008-9

JÁNOŠÍKOVÁ, P., MRKÝVKA, P., TOMAŽIČ, I. et al. *Finanční a daňové právo*. Plzeň : Aleš Čeněk, 2009. 525 s. ISBN 978-80-7380-155-7

KIYOSAKI, R. T. *Nefér výhoda*. Praha : PRAGMA, 2011. 286 s. ISBN 978-80-7349-263-2

KIYOSAKI, R. T., LECHTER, S. L. *Bohatý táta, chudý táta*. Praha : PRAGMA, 2001. 214 s. ISBN 80-7205822-3

KIYOSAKI, R. T. *Konspirace mocných a bohatých*. Praha : PRAGMA, 2010. 266 s. ISBN 978-80-7349-209-0

NAVRÁTILOVÁ, P., JIŘÍČEK, M., ZLÁMAL, J. *Finanční gramotnost – učebnice učitele*. 2. vydání. Kralice na Hané : Computer media, s. r. o., 2013. 184 s. ISBN 978-80-7402-151-0

ŠKVÁRA, M. *Finanční gramotnost*. 1. vydání. Praha : Ing. Miroslav Škvára, 2011. 219 s. ISBN 978-80-904823-0-2

VYBÍHAL, V. a kol. *Slabikář finanční gramotnosti*. 2. vydání. Praha : COFET, a. s., 2011. 416 s. ISBN 978-80-9043-96-1-0

CODEXIS Academia, 2015, ATLAS Consulting spol. s. r. o.

Česká národní banka: Pojištění vkladů. [online]. 27.3.2015 [cit. 2015-03-27].
Dostupné z: http://www.cnb.cz/cs/dohled_financni_trh/vykon_dohledu/postaveni_dohledu/uverove_instituce/pojisteni_vkladu.html

Kurzycz. [online]. 27.3.2015 [cit. 2015-03-27]. Dostupné z:
<http://www.kurzy.cz/makroekonomika/mzdy/>

Peníze.cz: Výpočet čisté mzdy 2015 . [online]. 27.3.2015 [cit. 2015-03-27].
Dostupné z:<http://www.penize.cz/kalkulacky/vypocet-ciste-mzdy#mzda2015>